

XXXVI SEMINARIUM GEOGRAFII WSI Współczesne kierunki badań w gospodarowaniu przestrzenią wiejską Olsztyn, 21-22 czerwca 2021 r.

STRUKTURA WIEJKIEJ SIECI OSADNICZEJ JAKO EFEKT ZMIAN W ZAŁUDNIENIU

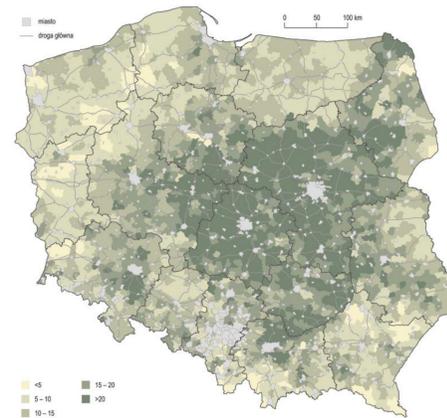
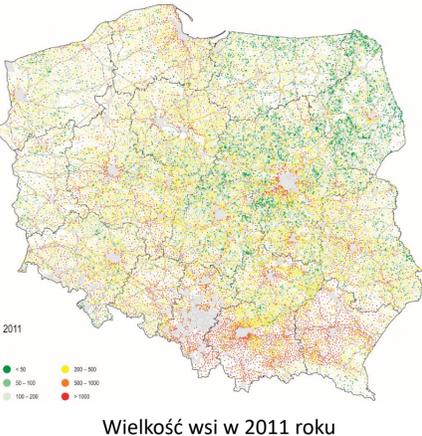
MONIKA WESOŁOWSKA

KATEDRA GEOGRAFII SPOŁECZNO-EKONOMICZNEJ
WYDZIAŁ NAUK O ZIEMI I GOSPODARKI PRZESTRZENNEJ
UNIwersytet Marii Curie Skłodowskiej w Lublinie

WPROWADZENIE

Wsie stanowią w Polsce podstawowy element organizacji istniejącej przestrzeni społeczno-ekonomicznej. Współcześnie średnio 1 wieś wypada na 7,3 km² powierzchni kraju. Jednak ich rozmieszczenie nie jest równomierne, przeciętnie na 100 km² przypada w kraju 14 wsi. Największe ich zagęszczenie występuje w centralnej Polsce, głównie w województwie łódzkim i mazowieckim.

W centralnej części współczesnego obszaru Polski odziedziczyliśmy z poprzednich wieków znaczny udział zabudowy rozproszonej i bardzo rozdrobnionej struktury osadniczej. Na swobodną lokalizację tych osiedli wywarł silny wpływ nizinny charakter tego obszaru, brak barier, który nie sprzyjał ich grupowaniu się. Niskie zasiedlenie oraz drobną strukturę osiedli (do 50 domów) wykazywały również obszary podmokłe, m.in. mokradła włodawskie, teren pomiędzy Międzyrzeczem a Białą Podlaską, obszar nadbiebrzański, międzyrzecze Warty i Noteci czy Suwalszczyzna. Odmienną strukturą osadniczą miały tereny położone w byłym zaborze austriackim, w szczególności w południowej Małopolsce. Na obszarach tych występowała nierównomierność rozmieszczenia osiedli wynikająca z istnienia dużych połaci anekumeny (tereny górskie, rzeźba terenu niesprzyjająca osadnictwu), przez co osiedla wiejskie były rzadsze ale większe, wykazywały tendencje do grupowania ludności, np.: na Podhalu, które było terenem gęsto zaludnionym, osiedla liczyły 100-300 domów.

Gęstość wsi na 100 km²

Wielkość wsi w 2011 roku

Materiał i metody

Autorka dokonała próby prognozy zmiany w wiejskiej sieci osadniczej w Polsce, na podstawie analizy liczby ludności. Zastosowała metodę analogii przestrzenno-czasowej, która polega na przenoszeniu zaobserwowanych zjawisk i prawidłowości w czasie. Punktem wyjścia był stan ludności w 1950 r. w miejscowościach wiejskich oraz rok 2011. Do analizy szeregów czasowych wykorzystano bardzo prostą metodę, tzw. metodę naiwną, zakładającą, że wartość z ubiegłego okresu przypisywana jest do okresu następującego po nim jako wartość prognozowana. Przy konstrukcji uproszczonego modelu założono 2 warianty, maksymalny i minimalny. Założono, że tempo ubytku rzeczywistego ludności będzie takie samo jak w okresie 1950-2011 w przypadku wariantu maksymalnego, natomiast wariant minimalny zakłada połowę intensywności tempa spadku zaobserwowanego w przytoczonych latach.

wielkość wsi	1950	%	2011	%	zmiana 1950-2011
<50	1109	2,7	2818	6,8	154,1
50-100	4381	10,6	6302	15,2	43,8
100-200	11752	28,3	10995	26,5	-6,4
200-500	17434	42	13535	32,6	-22,4
500-1000	5198	12,5	4969	12	-4,4
>1000	1592	3,8	2847	6,9	78,8

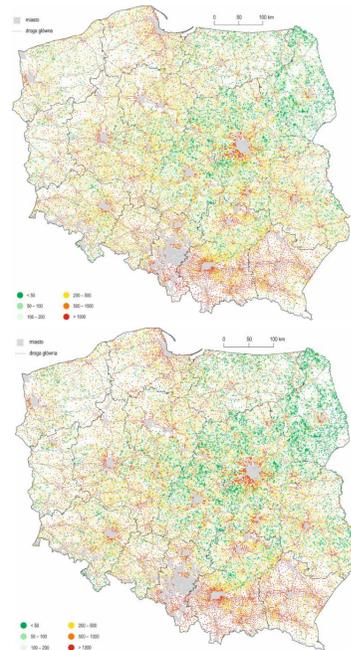
Zmiany w strukturze wiejskiej sieci osadniczej (1950-2011)

REZULTATY

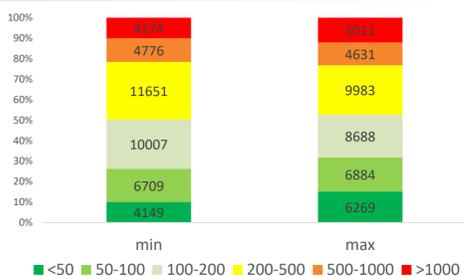
Współczesny stan polskich wsi, w różnych jej częściach i regionach jest konsekwencją powojennych uwarunkowań ich rozwoju. Kształtowanie oblicza miejscowości wiejskich zależne było także w znacznym stopniu od zamieszkującej te wsie ludności, od jej liczby, która określa podstawowe potrzeby każdego siedliska ludzkiego. Współcześnie (2011) w województwie małopolskim, podkarpackim i śląskim co 3 wieś należy do kategorii wsi bardzo dużych, zaś dużym udziałem wsi małych (do 200 osób) charakteryzuje się województwo podlaskie (82,3%), mazowieckie (61,8%) i warmińsko-mazurskie (65%).

Według Prognozy ludności na lata 2014-2050 opracowanej przez GUS na bazie stanów ludności w dniu 31 grudnia 2013 r. na terenach wiejskich Polski przewiduje się od roku 2030 systematyczny powolny ubytek ludności. Największy ubytek ludności na obszarach wiejskich prognozowany jest dla województw: lubelskiego (o 14,7% w stosunku do roku wyjściowego), warmińsko-mazurskiego (10,5%), opolskiego (20,0%), podlaskiego (17,8%), i świętokrzyskiego (13,1%).

Według prezentowanej prognozy, bez względu na przyjęty wariant, można stwierdzić, że w będzie się rozrzedzać sieć osadnicza przede wszystkim wschodniej części obszaru podlaskiego. Wynika to z faktu dominacji w strukturze wsi najmniejszych (do 50 osób). W zależności od wariantu prognozy zmieni się struktura wsi. W 2050 r. według prognozy maksymalnego spadku zaludnienia aż 15% wsi będą stanowiły wsie najmniejsze (do 50 osób). Nastąpi silna polaryzacja struktury wsi. Będziemy obserwować wzrost wsi małych, do 200 mieszkańców, wg wariantu maksymalnego w 2050 o 1726 w stosunku do 2011 roku, natomiast wsi dużych i bardzo dużych (>500 osób) o 1826 miejscowości.

Prognoza wielkości wsi w 2050 roku w wariantach min i max

Prognoza wielkości wsi w 2050 roku w wariantach min i max

DYSKUSJA I WNIOSKI

W okresie następnych dziesięcioleci przekształcenia systemu osadniczego Polski, wynikające z aktualnych trendów, skutkować będą silną polaryzacją przestrzeni, ludność skupiać się będzie przede wszystkim w regionach miejskich i atrakcyjnych przyrodniczo. Przeprowadzone prognozy dały podstawę do stwierdzenia, w regionach występowania wsi małych, cechujących się ubytkiem ludności, będzie następowało rozrzedzanie sieci osadniczej. Dla wielu wsi, szczególnie położonych peryferyjnie (zarówno komunikacyjnie, ekonomicznie i społecznie) prawdopodobnie urzeczywistni się model tzw. zamkniętego cyklu depopulacji wsi, część z nich zniknie w sensie fizycznym. W następstwie tych nieodwracalnych procesów mogą powstać obszary pustki osadniczej.

PATRONAT HONOROWY

Marszałek
Województwa Warmińsko-Mazurskiego
Gustaw Marek BrzeziniJM Rektor Uniwersytetu
Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie
dr hab. Jerzy Przyborowski, prof. UWMDziekan Wydziału Geoinżynierii
UWM w Olsztynie
dr hab. inż. Dariusz Popielarczyk, prof. UWMDziekan Wydziału Rolnictwa i Leśnictwa
UWM w Olsztynie
prof. dr hab. inż. Krzysztof J. Jankowski